

الْحَمْدُ
لِلَّهِ
الْحَمْدُ
لِلَّهِ
الْحَمْدُ
لِلَّهِ

- سرشناسه: شیخ‌زاده، محمدجمعه
عنوان و نام پدیدآور: سیره عملی پیامبر ﷺ و اهل بیت ﷺ در خانواده / محمدجمعه شیخ‌زاده.
- مشخصات نشر: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۸۸ = ۱۴۳۰ ق.
مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص.
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۰۶۲-۲
یادداشت: کتابنامه: ص. [۱۵۵] - ۱۶۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت: چاپ دوم: ۱۳۹۴ (فیا).
- موضوع: محمد ﷺ، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. -- خانواده
موضوع: خانواده ها -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع: خانواده ها -- احادیث
موضوع: اخلاق اسلامی
- شناسه افزوده: جامعه المصطفی ﷺ العالمية.
مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
- رده بندی کنگره: ۱۳۸۸ س ۸۷/ش ۴۶/۴۶ BP
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۳
شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۱۶۷۱۷

سیره عملی پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام در خانواده

محمد جمعه شیخ زاده

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

سیره عملی پیامبر ﷺ و اهل بیت  در خانواده

مؤلف: محمد جمعه شیخ زاده

چاپ دوم: ۱۳۹۴ ش / ۱۴۳۷ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۹۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸. تلفکس: ۰۲۵-۳۷۸۳۹۳۰۵۹
- قم، بلوار محمدامین، سهراب سالاریه. تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۳۳۱۰۶ - فکس: ۰۲۵-۳۲۱۳۳۱۴۶
- قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۴۰۲

pub.miu.ac.ir miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

«جامعه المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم العالمیه» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم» را تأسیس کرده است.

اثر حاضر با عنوان سیره عملی پیامبر ﷺ و اهل بیت ﷺ در خانواده حاصل پژوهش فاضل گرامی جناب آقای محمد جمعه شیخ زاده، کوششی است در به ثمر رساندن گوشه‌ای از این اهداف متعالی. در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

فهرست

.....	۵	سخن ناشر
.....	۱۱	پیش‌گفتار
.....	۱۵	کلیات
.....	۱۵	واژه‌شناسی
.....	۱۵	۱. سیره
.....	۱۶	۲. اهل‌بیت
.....	۱۶	الف) در لغت
.....	۱۷	ب) در اصطلاح
.....	۱۸	۳. خانواده
.....	۲۱	۱. فرایند شکل‌گیری و کارکردهای خانواده
.....	۲۲	۱. همانندی زن و مرد در اصل خلقت
.....	۲۳	۲. همانندی در هدف از خلقت
.....	۲۴	۳. نیازمندی زن و مرد به هم‌دیگر
.....	۲۶	۴. تشکیل خانواده
.....	۲۸	۵. معیارها و راه‌های شناسایی همسر
.....	۲۸	الف) ملاک و معیارها
.....	۳۲	ب) به‌کارگیری تجربه‌ها
.....	۳۳	ج) نقش مشورتی والدین در انتخاب همسر
.....	۳۵	۶. سن ازدواج
.....	۳۶	۷. نحوه برگزاری مراسم عقد و عروسی

۸. مهریه ۳۸
- الف) مقدار مهریه ۳۹
- ب) زمان پرداخت ۴۱
۹. کارکردهای خانواده ۴۲
- الف) آرامش بخشی ۴۳
- ب) کمک برای رسیدن به کمال ۴۵
۲. رفتار پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام با همسران ۴۷
۱. تأکید بر ساده زیستی ۴۸
۲. اهتمام به مسائل حقوقی همسر ۵۰
- الف) اعطای نفقه ۵۱
- ب) روابط جنسی مطلوب ۵۳
- ج) عدالت بین همسران ۵۶
- د) رفتار شایسته ۵۷
۳. تقسیم وظایف ۶۰
- الف) یادآوری تفاوتها ۶۰
- یکم. تفاوت‌های عقلی و عاطفی ۶۰
- دوم. تفاوتها و تکامل ۶۱
- ب) مدیر و سرپرست خانواده ۶۳
- قلمرو مدیریت ۶۵
- یکم. تذکر ۶۸
- دوم. اهتمام به پوشش زنان ۶۹
- سوم. محافظت از خانواده ۷۰
- ج) خانه‌داری ۷۱
- ارزش و اعتبار خانه‌داری ۷۲
۴. برانگیختن و تقویت عواطف در همسران ۷۵
- الف) هم‌یاری با همسر ۷۵
- ب) اظهار علاقه ۷۶
- ج) تعریح ۷۷
- د) در کنار همسر ۷۹
۳. رفتار پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام با فرزندان ۸۱
- نگرش به فرزند ۸۱
- الف) فرزند، گلی از گلشن رحمت الهی ۸۲

۸۳	..... (ب) فرزند، نیک‌بختی دنیا و آخرت
۸۴	..... برنامه‌ریزی برای فرزند
۸۴	..... الف) قبل از تولد
۸۵	..... ب) پس از تولد
۸۵	..... یکم. رنگ قنடைه نوزاد
۸۶	..... دوم. اذان و اقامه در گوش نوزاد
۸۷	..... سوم. نام گذاری
۸۹	..... چهارم. ختنه (بهداشت و سلامت)
۹۲	..... پنجم. عقیقه
۹۳	..... ششم. کام برداشتن
۹۵	..... هفتم. تراشیدن سر کودک
۹۵	..... تبریک نورسیده
۹۶	..... تأمین نیازهای فرزند
۹۶	..... الف) نیازهای جسمی و بدنی
۹۶	..... یکم. تغذیه
۹۹	..... دوم. اتاق شخصی
۱۰۰	..... سوم. ورزش
۱۰۲	..... ب) نیازهای روحی
۱۰۲	..... یکم. بازی
۱۰۵	..... دوم. محبت
۱۰۸	..... ج) زیبا خواهی
۱۰۹	..... تربیت فرزندان
۱۱۰	..... الف) شرایط تربیتی والدین
۱۱۱	..... ب) به‌کارگیری اصول و روش‌های تربیت
۱۱۲	..... یکم. تکریم و احترام فرزند
۱۱۳	..... دوم. فرق نگذاشتن بین دختر و پسر
۱۱۴	..... سوم. نظارت
۱۱۵	..... ج) حیطه‌های تربیت
۱۱۵	..... یکم. تربیت دینی
۱۱۸	..... دوم. تربیت اخلاقی
۱۲۲	..... آموختن علم
۱۲۳	..... دعا برای فرزند
۱۲۵	..... ۴. سیرهٔ پیامبر ﷺ و اهل بیت <small>علیهم‌السلام</small> نسبت به والدین

۱۲۵	جایگاه والدین نزد معصومان <small>علیهم السلام</small> .....
۱۲۶	الف) مقام والای والدین .....
۱۲۸	ب) جایگاه مادر .....
۱۲۹	حقوق والدین .....
۱۳۰	الف) حرف شنوی از پدر و مادر .....
۱۳۲	ب) مهر ورزیدن به والدین .....
۱۳۳	ج) احترام به والدین .....
۱۳۴	د) ادای دین والدین .....
۱۳۶	ه) نیکی به والدین .....
۱۳۷	چگونگی رفتار پیشوایان با والدین .....
۱۳۷	الف) قدردانی از والدین .....
۱۳۹	ب) دستگیری از والدین .....
۱۴۲	یکم. برترین شغل .....
۱۴۲	دوم. با ارزش ترین پرستاری .....
۱۴۳	سوم. برترین بخشش .....
۱۴۴	چهارم. برترین خواب .....
۱۴۴	ج) زنده نگهداشتن یاد والدین .....
۱۴۶	د) دعا برای والدین .....
۱۴۷	آثار خدمت به والدین .....
۱۴۸	آسیب شناسی رابطه فرزندان با والدین .....
۱۵۰	الف) حرمت شکنی .....
۱۵۱	ب) ناسپاسی .....
۱۵۲	ج) تعطیلی تربیت .....
۱۵۳	د) انقراض نسل .....
۱۵۵	فهرست منابع .....
۱۵۹	منابع اینترنتی .....

پیش‌گفتار

نهاد خانواده که به اقتضای نیازهای طبیعی، عاطفی و اجتماعی انسان شکل گرفته، عمری به درازای تاریخ بشر بر روی زمین دارد. البته این برای دانشمندان و صاحب‌نظران کاملاً شناخته شده نیست و هرکدام از آنان تعریف خاصی برای خانواده کرده‌اند. گاهی، عامه مردم نیز نگاه‌ها و برخوردهای مختلف یا متضادی را نسبت به خانواده دارند. به همین جهات، جوامع بشری در مسئله خانواده با مشکلات فراوانی (افراط و تفریط) روبه‌رو هستند.

راه حل اساسی و بنیادی مسئله خانواده، بستگی به شناخت درست و نزدیک به واقع این نهاد دارد و تا این شناخت، محور مباحث نباشد این کاروان راه به جایی نخواهد برد. برای این‌که بتوانیم نهاد خانواده را درست بشناسیم، فقط یک راه وجود دارد و آن دریافت تعریف، برنامه‌ها و دستورالعمل‌های دین اسلام برای نهاد خانواده است.

آیا خانواده‌هایی که در دهکده جهانی زندگی می‌کنند و در مسائل خانوادگی خویش دچار مشکل هستند، بسیاری از آنان مسلمان نیستند؟ آیا مهریه، برگزاری مراسم جشن ازدواج و پذیرایی (ولیمه دادن) و...

جزئی از برنامه‌های اسلام نیست؛ اگر چنین است، پس چرا بسیاری از اختلافات و مشکلات زوج‌های جوان از این ناحیه به وجود می‌آید و ده‌ها پرسش دیگر که در این زمینه وجود دارد.

در پاسخ به این پرسش‌ها باید گفت: اسلام، پی‌ریزی نهاد مقدس خانواده را در دو مرحله به تصویر کشیده است:

۱. ارائه نقشه و چارچوب نهاد خانواده که به صورت تئوری و نظری در قرآن و احادیث آمده است.

۲. مرحله عملی؛ بدین معنا که نقشه‌های ارائه شده از سوی شارع مقدس، نیاز به الگوی عملی و تبیین‌کننده دارد. مبانی ارائه شده در قرآن، دستورهای است که به صورت کلی بیان شده و اجرای آنها و تنظیم رفتارها بر اساس آنها، به راحتی میسر نیست. از این رو قرآن کریم پیامبر ﷺ و اهل بیت ﷺ را به مثابه الگوهای عملی در مسائل دینی معرفی کرده است: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ»^۱؛ مسلماً برای شما در زندگی رسول خدا سرمشق نیکویی بود.

نگاه پیامبر ﷺ و اهل بیت ﷺ به خانواده، بسیار عمیق و همه‌جانبه است و تمامی ابعاد آن را، از آغاز تا انجام، در همه مراحل در بر دارد. پیشوایان ﷺ هیچ‌گاه به آن از یک زاویه ننگریسته‌اند. آنان نهاد مقدس خانواده را از بنیادی‌ترین، مهم‌ترین، طبیعی‌ترین و تأثیرگذارترین نهادهای اجتماعی می‌دانند. پیامبر اسلام ﷺ می‌فرماید: «ما بني بناء في الاسلام احبّ الى الله عزوجل من التزويج»^۲ در اسلام، بنایی که نزد خداوند محبوب‌تر از ازدواج باشد، نهاده نشده است.

۱. احزاب، آیه ۲۱.

۲. مکارم الاخلاق، ص ۱۹۶.

در مکتب اسلام، نهاد خانواده جایگاهی منحصر به فرد و بی‌بدیل دارد که هیچ سازمان و نهادی نمی‌تواند کارآیی آن را داشته باشد. امروزه بسیاری از کشورها، نهاد آموزش و پرورش را همانند قلب در بدن می‌دانند و بیشترین بودجه را به این وزارت‌خانه اختصاص می‌دهند. دین اسلام با آن‌همه ارزش و اعتباری که برای علم و علم‌آموزی قائل است، ارزش نهاد مقدس خانواده را بیش از آن می‌داند.

اهل‌بیت علیهم‌السلام زندگی با همسر را با شور و شوق، با حضور دیگران و در یک مراسم رسمی آغاز می‌کردند. نکته بسیار مهم و کاربردی که در این مراسم وجود دارد این است که در کیفیت پذیرایی، به توانایی مالی خود نگاه می‌کردند. مسئله دیگری که در شروع زندگی زناشویی پیشوایان علیهم‌السلام اهمیت ویژه داشت، تقدیم مهریه در همان روز نخست به همسر بود. حسن این کار، در این است که ارقامها میلیاردی نمی‌شود و مهم‌تر این که پسر و دختر دچار خیالات (کی داده و کی گرفته یا اگر به مشکل برخوردم مهریه‌ام را به اجرا می‌گذارم) نمی‌شوند؛ بلکه یک زندگی واقعی را با صداقت آغاز می‌کنند. نقطه برجسته دیگری که در زندگی خانوادگی معصومان علیهم‌السلام وجود داشت این است که هیچ‌گاه رهبری جامعه اسلامی، جهاد، زیارت خانه خدا و... آنان را از توجه به مسائل معیشتی و روحی خانواده‌شان باز نمی‌داشت.

پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و اهل‌بیت علیهم‌السلام نهاد خانواده را از مهم‌ترین امور زمینه‌ساز برای شکوفایی استعدادها می‌دانند. آنان فضای خانه را آکنده از محبت، عاطفه، عشق و معنویت می‌کردند تا فرزندان بتوانند در این فضای سالم و خالی از آلودگی، به رشد طبیعی خویش دست یابند.

در این تحقیق، در پی آنیم که با طرز تفکر و روش زندگی پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و اهل‌بیت علیهم‌السلام در خانواده آشنا شویم.

در پایان از دانشوران محترم تقاضا می‌کنم تا با نقدهای عالمانه خویش، نگارنده را در جهت رفع اشکالات یاری رسانند. نیز لازم می‌دانم از آقایان: حجة الاسلام والمسلمین سید علی حسینی زاده و حجة الاسلام والمسلمین سید محمدعلی موسوی که این نوشتار را به دقت مطالعه کردند و با تذکرات و راهنمایی‌های ارزشمند خود بر غنای مباحث افزودند، قدردانی کنم. هم‌چنین از حجة الاسلام والمسلمین آقای رضا حبیبی که ضمن ارزیابی متن، توصیه‌های سودمندی برای اتقان بیشتر کار ارائه داد و از جامعه المصطفیٰ ﷺ العالمية که بستر این تحقیق را فراهم کرد، تشکر کنم.

محمد جمعه شیخ زاده
۱۳۸۶/۱۲/۱۵